

N:o 47.

Af herr **Smith** med förslag till ändrad lydelse af 14 § riksdagsordningen.

Frågan om utsträckning af rösträtten vid val till Andra Kammaren är, som bekant, långt ifrån ny såsom riksdagsfråga.

Första gången väcktes förslag härom år 1869; andra gången 1870; tredje gången 1872 (två motioner), då Andra Kammaren genom återremiss af konstitutionsutskottets afstyrkande utlåtande gaf tillkänna sin sympati för motionernas syfte; fjerde gången 1873; femte gången 1874 (två motioner); sjette gången 1875; sjunde gången 1878; åttonde gången 1879 (två motioner); nionde gången 1880 (tre motioner), då för första gången konstitutionsutskottet förordade och Andra Kammaren med 88 röster mot 80 biföll nedsättning till hälften af censusbestämmelema för de tre kategorierna af röstberättigade enligt 14 § riksdagsordningen; tionde gången 1881 (två motioner), då visserligen i konstitutionsutskottet den förseglade sedeln, som året förut gynnade utskottsledamöternas från Andra Kammaren mening, fälde utslaget till förmån för Första Kammar-ledamöternas, men Andra Kammaren med 103 röster mot 71 förnyade sitt 1880 fattade beslut; elfte gången 1882, då Andra Kammaren för tredje gången och utan votering beslöt nedsättning af census till hälften af den nu stadgade; tolfte gången 1883, då Andra Kammaren biföll väckt förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om statistisk utredning af rösträttsfrågan; trettonde gången 1884, då Andra Kammaren visserligen afslog, men med endast 53 röster mot 44, förslag om rösträttens utsträckning till kvinnor, som äro i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade; fjortonde gången samma år, då Riksdagen beslöt en skrifvelse till Kongl. Maj:t, angående statistisk utredning af frågan; femtonde gången 1885; sex-

tonde gången 1886; sjuttonde gången vid majriksdagen 1887 (tre motioner); adertonde gången 1888 (fem motioner).

Under det sålunda rösträttsreformen utan resultat afhandlats aderton gånger vid sjutton af de tjugutre lagtima riksmötena under det nya riksdagsskicket, hafva i flere andra land valreformer genomförts, som mer eller mindre betydligt ökat de röstberättigades antal.

Samtidigt med vår första riksdag enligt 1866 års riksdagsordning satt nordtyska förbundets första s. k. konstituerande Riksdag (24 februari—17 april 1867). Den var utsedd enligt vallagar, som förlänade rösträtt, oberoende af all census, åt hvarje statsborgare hvilken uppnått 25 års ålder — naturligtvis med undantag för dem, som ej råda öfver sig och sitt gods och dylikt. I den af Riksdagen anslagna förbundsorfattningen stadgades, att intill dess en riksvallag blefve utfärdad, valen skulle ske enligt samma grund, och denna bibehölls i den nya vallagen, som kom till stånd den 31 maj 1869. Genom 1870 års händelser blef nordtyska förbundsorfattningen tyska rikets grundlag, och 1869 års vallag med dess allmänna rösträtt gällande för ett rike med 41 millioner invånare år (1871).

I hög grad märklig är rösträttsreformen i England. Före den första parlamentsreformen 1832 räknade England, med en befolkning (år 1830) af omkring 24 millioner, blott 300,000 väljare, detta år ungefär lika många som nuvarande röstberättigade vid val till svenska riksdagens Andra Kammare. Reformen af år 1832 ökade väljarnes antal betydligt, så att det i första hälften af 1840 talet, vid en folkmängd af 26 till 27 millioner, utgjorde omkring 1,060,000. Kom så 1867—1868 års reform, som ökade det förut varande väljareantalet med öfver 1,100,000 och blott sexton år derefter Gladstones stora valreform, som ökade väljaremassan med öfver 2 millioner, så att för närvarande hela antalet politiska väljare i det förenade kouungariket beräknas till 5,700,000 personer, på en folkmängd af omkring 36 millioner (år 1881: 35,240,000).

Uti Italien genomfördes år 1882 en ny vallag, som — dels genom att sänka valrättsåldern från 25 till 20 år, dels genom nedsättning af census från 40 lire till 19,80, dels genom att öka de af census oberoende s. k. kapacitetskategorierna — högst betydligt ökat antalet röstberättigade, nemligen från 0. 622,000 (= 2,32 proc. af befolkningen) år 1880 till 0. 2,050,000 (= 7,78 proc. af befolkningen).

Norges allt ifrån 1814 i det närmaste oförändrade valrättssystem, undergick år 1884 en förändring, om hvilket första steg med temlig visshet kan förutsägas att det ganska snart skall efterföljas af ett nytt. Till

företvarande valrättskategorier lades en ny, nemligen de som för näst-förflutna året betalt direkt skatt till stat eller kommun för en antagen inkomst af minst 500 kronor på landet och 800 kronor i städer och ladesteder och hvilka, när valet sker, varit bosatta i valkommunen ett års tid, samt ej såsom tjenstehjon tillhöra andras hushåll. De röstberättigade på landsbygden, 80,310 år 1882, voro 97,365 år 1885; mer än hälften af tillväxten (0. 9,500) berodde af rösträttsutvidgningen. De röstberättigade i städerna, 14,191 år 1882, voro 25,587 år 1885; af tillväxten berodde något öfver 80 proc. af rösträttsutvidgningen. Det bör tilläggas, att 1884 års rösträttsreform i sjelfva verket förlänade ett mycket större antal, än de anförda siffrorna kunde gifva anledning att förmoda, *tillfälle att blifva röstberättigade*, nemligen på landsbygden — för städerna saknas uppgift — i allt omkring 30,000 personer, hvilka för att få utöfva rösträtt blott behöfva uppfylla det allmänna rösträttsvilkoret att låta sig införas i mantalet öfver de röstberättigade, hvilket åter förutsätter afläggande af ed på konstitutionen.

Mot dessa exempel på företseende politik kan ställas ett motsatt — det som Belgien gifvit oss. Belgien, som har en befolkning af omkring 6 millioner (5,785,000 år 1884), räknade 1885—1886 blott 128,000 politiske väljare (*électeurs généraux*). När den liberala ministären störtades i följd af de klerikales seger vid nyvalen 1884 till halfva representantkammaren och efterträddes af en prestregering utan motstycke i något annat europeiskt land, hade det därför att tacka sitt motstånd mot en reform af den censitära rösträtten, som nu beror af 20 floriners (42 fr. 32 cent.) direkt skatt; grundlagen bestämde ursprungligen ett maximum af 100 och ett minimum af 20 floriner. Söndringen mellan de liberale och venstern spelade segern i ignoranspartiets händer. De två partier, de liberale och katolikerne, som aflöst hvarandra vid statsrodret under de 50 till 60 åren af den belgiska sjelfständighetens historia, äro i sjelfva verket tvenne minoritetspartier, som hvardera endast allt för mycket varit upptagne af sina partiföremål, sin magttäflan och de klassers intressen, ur hvilka representanter och senatorer utgå; medan de för den stora mängden viktigaste angelägenheter ringaktats och undanskjutits. Också har under denna magtlystnadens och egennyttans täflan den talrika industribefolkningen nedsjunkit i en nöd, som endast kan jämföras med tillståndet i de sämst lottade åkerbruks- och industridistrikten i Tyskland, och den sociala frågan antagit en sådan karakter, att det för neutralt förklara delandet gifver världen skådespelet af en armé, syselsatt år efter år att qväfva hungerbataljonernas »oroligheter». Skall

rösträttens utvidgande förbättra den stora massans belägenhet? Ja, den skall det, ty röstsedelns vapen i arbetarebefolkningens hand skall förmå en mindre ensidigt sammansatt folkrepresentation att tänka något mindre på sina, något mer på det helas intressen.

Ett fjerdedels århundrade har förflutit, sedan förslaget till nu gällande riksdagsordning framlades för 1862—1863 års Riksdag. Det lär således nu ej längre kunna med fog påstås, att fullföljandet af den reform, hvartill det första afgörande steget togs genom 1866 års riksdagsordning, nemligen öfvergång från ett minoritetsvälde till en verklig folkrepresentation, skulle vara brådstörtadt eller sakna stöd af erfarenhet om de nuvarande rösträttsbestämmelsernas verkningar.

I England har man icke ansett sig behöfva tjugufem års betänketid mellan två stora valrättsreformer. Sedan man under de närmaste tretiofem åren efter 1832 års reform endast i det afseendet vidrört valsystemet, att valbarhetscensus afskaffades 1858, följde 1867—1868 och 1884, med blott sexton års mellanskof, de ofvannämnda stora valrättsreformerna. Den förra egde redan en sådan omfattning, att väl endast sällan en sådan genomförts annat än i följd af en våldsam statshväfning. Likväl dröjde det icke två årtionden, innan den fortsattes år 1884 — den gången efter ett motstånd från öfverhusets sida, för hvilket detta sannolikt hade fått böta med sin existens, om det ej som vanligt besinnat sig i elfte timman.

Opinionen för en nedflyttning af rösträttsgränserna i 1866 års riksdagsordning har gifvit sig tillkänna med en alltjemt växande styrka, som lagstiftaren bör gifva akt uppå, om han ej vill släppa ur händerna magten att inverka på en reformrörelses utveckling, om han ej vill äfventyra att en gång stå vapenlös mot de öfverdrifna anspråken, sedan han länge trotsat de berättigade. Och denna opinion har under de sista åren fått ett stöd i tvenne lagstiftnings- och beskattningsåtgärder af den största betydelse, åtgärder som känbart träffa de från rösträtt uteslutne, medan de gynna de mera bemedlade och politiskt magtegende i samhället. Dessa åtgärder äro den allmänna *värnpligtens utsträckning* och den nya *lifsmedelbeskattningen*.

Den utsträckning af värnpligten, som beslöts år 1885, åtföljdes af betydliga skattelättnader för *en del* medborgare, icke de minst bemedlade, genom nedsättning af de på viss jord hvilande grundskatter

samt lindring i rustnings- och roteringsbesvären; många andra lättnader i de på jorden hvilande skatter och onera hafva dels egt rum, dels förberedts. Å andra sidan kan det ju icke vara tvifvelaktigt, att den allmänna värnpligten kommer att än ytterligare utsträckas och att landets försvarsorganisation, såsom Riksdagen yttrar i skrifvelsen af 24 maj 1873, kommer att blifva »grundad på en vidsträcktare tillämpning af den allmänna värnpligten», att således tyngden af denna medborgerliga pligt kommer att i ännu högre grad hvälfvas på de minst bemedlades skuldror. Visserligen må det tyckas, som vore, i hvad på Kongl. Maj:t ankommer, försvarsfrågan, som kan sägas hafva stått på dagordningen i trettio år eller från 1859 års riksdag, nu helt och hållet *kastad öfver bord* genom Hans Maj:t Konungens så kallade diktamen till statsrådsprotokollet den 12 oktober förlidet år. Och visserligen proklamerar samma diktamen, både att den afskrifning af grundskatterna och indelningsverket, hvilken hittills användts såsom *ersättning* till den grundskatte- samt rustnings- och roteringsskyldiga *jordens egare*, för deras bifall till en utsträckning af den *alla* åliggande värnpligten, nu skall företagas utan något vederlag, och att den kan ega rum medelst fortsatt beskattning af de oundgängligaste lifsförnödenheter. Men, hur mycket man än må söka glömma försvarsfrågan, så skall man ej dermed hindra henne att påminna om sin tillvaro; ingen kan betvifa, att 1885 års värnpligtslag blott var ett första steg. Och om vi dröja att taga de vidare erforderliga stegen, medan ännu är tid, så skall den dag komma, då Sveriges folk affordrar sin regering och sin representation räkenskap därför, att de svikit den sak, som den första Riksdagen efter representationsreformen stälde *främst* bland sina stora angelägenheter. »Nationen», yttrade 1867 års Riksdag till Kongl. Maj:t, »nationen kan aldrig med tillräcklig säkerhet och erforderligt lugn hängifva sig åt sin inre fredliga utveckling, förr än frågan om betryggandet af dess yttre sjelfständighet på ett tillfredsställande sätt blifvit löst.» Men vare sig att de, som innehafva samhällets lagstiftnings- och beskattningsmagt samt bära magtens ansvar, besluta att under fred och lugn ordna landets försvar, eller de försumma denna pligt, tills en pröfning kommer, som sätter vår sjelfständighet på spel, så skola de få vädja till deras armar, som de qvarhållit under »streckets», samt begära deras blod och deras lif, för att försvara Sveriges jord. Man kan icke förtänka vår arbetarebefolkning, som säkerligen utan all missunsamhet sett skattelättnader för andra klasser, om den begär att icke längre blifva utestängd från all inflytelse på besluten om den tyngsta af alla skatter, blodskatten. Den har visserligen i Andra

Kammarens tre gånger fattade beslut haft ett vittnesbörd om denna kammarens benägenhet för rösträttens utsträckning, men det lär ej behöfva påpekas, att detta vittnesbörd försvagats af den nuvarande kammaren. Att Första Kammaren icke befäster sin ställning genom ett hårdnackadt motstånd mot billiga fordringar, derom vittnar alla Första kammarens historia.

Mot majoritetens ej blott af folket, utan ock af den politiskt röstberättigade delens, tydligt uttalade vilja har Riksdagen, begagnande sig af en situation utan like i något annat lands konstitutionella historia, återgått till tullbeskattningsprinciper, som öfvergåfvos för trettio år sedan, och till förmån för ett antal jordegare beskattat de obemedlades dagliga bröd — med den från andra länder förut tillräckligt konstaterade ytterligare effekten af sjunkande arbetslöner.

Man utsträcker värnpligten, pålägger brödsfatt, nekar rösträtt och fordrar af dem, som så behandlas, känslor af »sambällsfrid och försoning».

Meningarne äro delade rörande frågan: censitär rösträtt eller af census oberoende, med en högst oegentlig term så kallad »allmän rösträtt». I min tanke kunna de med skäl vara delade, icke beträffande sjelfva principen, således ej om det slutliga målet, men väl om den af historiska förhållanden beroende lämpligheten, hos ett visst folk och vid en viss tidpunkt, af det ena eller det andra systemet.

Deremot torde ingen, icke ens den som tilläfventyrs rent af principiellt håller på censitär rösträtt, vid närmare öfvervägande förneka, att census-rösträtten i Sverige, sådan den genom 1866 års riksdagsordning blef bestämd, är ett politiskt oting, som ej låter sig försvara.

Ej blott att censusbestämmelserna i 14 § riksdagsordningen beröfvade ett stort antal valberättigade, synnerligast bland de smärre jordegarnes klass, den rösträtt, de egde enligt 1810 års riksdagsordning — en orättvisa, som den engelska parlamentsreformen 1832 undvek genom att bibehålla dåvarande små jordegare vid deras valrätt. Den andra hufvudmärkningen mot tillämpningen i den nya riksdagsordningen af censusprincipen, är att man endast *skenbart* stadgat lika census, 800 kronor, för alla de på grund af inkomstbevillning röstberättigade, medan i sjelfva verket det faktiska förhållandet är, att af tvenne röstberättigade med *samma* inkomstbelopp den ene måste, för att ega rösträtt erläggas *flerdubbelt högre skatt* än den andre, hvilket väl

måste erkännas vara lika orimligt som orättvist, när frågan gäller vilkoret för en medborgerlig rättighet. Jag åsyftar icke det förhållandet, att det bevillningsfria afdraget enligt bevillningsförordningens § 11 kan vexla på olika orter i många olika gradationer mellan minimum 450 och maximum 650 kronor för inkomst under 1,200 kronor, och mellan minimum 300 och maximum 500 kronor för inkomst öfver 1,200 men under 1,800 kronor. Ty detta förklaras af olika arbetsförtjenst och lefnadsförhållanden på olika orter, och bestämmelsens ändamål är just större jemlikhet i beskattningen och den deraf beroende rösträtten. Man har ock annorstädes just för samma ändamål funnit dylika undantag från sifferlikheten nödiga; ett exempel derpå erbjuder den norska grundlagsbestämmelsen af 4 juli 1884 om förändring af grundlagens § 50. Deremot medför den bestämmelse, som gör den politiska rösträtten beroende af den kommunala, att till den census, som riksdagsordningen talar om — *bevillning till staten* för en till minst 800 kronor uppskattad inkomst — kommer en ytterligare census, fullgörandet af den *kommunala skattskyldigheten*, så att i en kommun politisk rösträtt förvärfvas af den för 800 kronors inkomst taxerade, vid en sammanlagd krono- och kommunalskattesumma af till exempel 10 kronor, i en annan deremot förutsätter *flere gånger detta skattebelopp*. Att denna stora faktiska olikhet i den census, hvilken kräfvades för politisk rösträtt, är en orimlighet och en orättvisa, torde näppeligen bestridas. Jag förbigår, såsom underordnad, den egendomligheten, att äfven gällande föreskrifter om personella afgifter bidraga till denna olikhet, i det att så väl personell folkskoleafgift uppbäres af en kommun, men icke af en annan, och kan inom ett vist maximum fastställas till det belopp, kommunen finner för godt, som ock sjukvårdsafgiften kan inom visst maximum bestämmas till olika belopp i olika län (sjukvårdsdistrikt).

För min del kan jag ej betvifla, att man bör sträfva till afhjelpande af en så svår orättvisa, vare sig nu att detta bör ske genom en fullständig upplösning af sambandet mellan den politiska och den kommunala rösträtten vid val till Riksdagens Andra Kammare, eller på något annat af de flera mer eller mindre tillfredsställande sätt, som kunna tänkas. Emellertid, då jag både anser den allmänna meningen oförberedd för en sådan förändring, och då man ej kan förbise det viktiga faktum, att representationsreformen år 1866 i stället för stånden lade kommunalorganisationen till grund för det nya representationsskicket, vill jag ej nu ifrågasätta en förändring, som kan sägas i någon den minsta mån bryta med de nu gällande grunderna för Riks-

dagens bildande, eller afvisas såsom till sina verkningar oberäknelig, eller väcka farhågor såsom för långt gående. Den statistiska utredning af rösträttsfrågan, som statistiska centralbyrån med vanlig skicklighet och omsigt utarbetat och offentliggjort 1887—1888, lemnar i detta afseende tillförlitliga, lugnande uppgifter.

Jag skall därför tillåta mig att föreslå, att man blott utsträcker tillämpningen af sjelfva den grund, hvarpå den nya riksdagsordningen är byggd, och tillerkänner rösträtt vid val till Andra Kammaren åt de i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade män.

Man har visserligen anmärkt att, om valrätten komme att hvila uteslutande på ett stadgande i kommunallag, den derigenom blefve utsatt för möjligheten att förändras genom en enda Riksdags af Konungen sanktionerade beslut (konstitutionsutskottet 1874). Härtill må svaras, att en ändring i den kommunala rösträtten väl icke kommer att blifva föremål för en mindre noggrann pröfning än hittills, ifall den kommunala rösträtten medför äfven valrätt till Andra Kammaren, och att en mycket lång erfarenhet ådagalägger, att man vid fråga om förändringar i den kommunala rösträtten tagit blott *allt för mycken* hänsyn till deras förmodade inverkan å valen till Första Kammaren. Man kan icke inse, hvarför kommunalrösträttens *ökade* politiska betydelse skulle komma att *minska* Riksdagens och Kongl. Maj:ts betänksamhet. Man har nu för öfrigt vant sig att alltid basera dylika reformer på föregående statistisk utredning. Så gick det ej till för tjugufem år sedan, då en ny riksdagsordning skrefs med valrättsbestämmelser grundade på en ny bevillningslagstiftning och nya kommunallagar, om hvilkas verkningar man ingen erfarenhet egde, och hvilka voro utarbetade utan stöd af sådana statistiska undersökningar, hvilka nu med rätta anses outhärliga för afgörandet af vida mindre viktiga frågor.

Hur kan man dessutom anse båda kamrarnes och Kongl. Maj:ts sammanställande beslut innebära ett allt för svagt skydd mot öfverilade förändringar, när man dock ingenting har att erinra deremot, att rösträtten är beroende af en bestämmelse i bevillningsförordningen, som ändras genom *en gemensam votering och utan Kongl. Maj:ts sanktion*? Riksdagsordningen tillerkänner nu rösträtt åt den, som erlägger bevillning för en till åttahundra kronor uppskattad inkomst. Man har här utgått från den tysta förutsättningen, att statsbevillningen erlägges med en för hundra af inkomstbeloppet. Men genom en gemensam votering, hvars resultat ej tarfvar Kongl. Maj:ts sanktion, kan beslutas att bevillningen skall utgöras med två eller flere procent af inkomst-

beloppet, och dermed är i en handvändning riksdagsordningens censusvilkor på indirekt väg rubbadt på ett sätt, som från rösträtt faktiskt utesluter en stor mängd nuvarande röstberättigade, emedan de ej förmå erlægga en fördubblad eller flerdubblad bevillning. Men riksdagsordningens censusföreskrift står emellertid skenbart oförändrad kvar, omgifven af de för grundlagsändringar stadgade formernas skydd — till mycket ringa tröst för dem, som medelst en gemensam votering förlorat sin valrätt.

Det är, som bekant, icke någonting nytt och hittills opröfvadt, som skulle införas genom medgifvandet, att de på grund af kommunalbeskattning röstberättigade finge vid ett val, som icke är ett kommunalval, lika rösträtt, hvarje röstande en röst. Den grundsatsen är redan erkänd genom 1863 års förordning angående allmänt kyrkomöte § 6, samt genom § 1 i förordningen af 17 juli 1872 angående ändring i vissa delar af rättegångsbalken. Enligt den förra beräknas hvarje röst lika vid val af elektorer för utväljande af kyrkomötes ombud och enligt den senare ege vid nämndemansval hvarje röstande en röst.

På grund af det anförda föreslår jag,

att 14 § riksdagsordningen må erhålla följande förändrade lydelse:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, enhvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm i januari 1889.

L. O. Smith.